

A záróvizsga nyelvészeti tételei

Magyar alapképzési szak (BA)

A BA záróvizsgára készülő hallgatóknak magyar nyelvészetből saját tételsort kell összeállítaniuk úgy, hogy a tanszék által megadott 8 témakör 40 tételéből témakörönként kettő-kettő választandó. A vizsga alkalmával átadott 16 tételből a vizsgabizottság egyet választ ki. A felkészüléshez ajánljuk a korábbi vizsgatárgyak tételjegyzékeinek szakirodalmát, de néhány fontosabb szakirodalmi forrást minden témakör esetében felsorolunk.

Témakörök és tételek

I. Hangtan

1. A magyar magánhangzó- és mássalhangzórendszer az oktatásban és a fonológiában. A fonémarendszer tagjai. Disztinktív és nem disztinktív magánhangzó- és mássalhangzó-tulajdonságok. A fonémák fonetikai és fonológiai jellemzői.
2. A zöngéesség–zöngétlenség a magyarban. Zöngés és zöngétlen hangok képzése. Zöngéesség–zöngétlenség a magyar magánhangzó- és mássalhangzórendszerben. Zengőhangok és zörejh hangok. Zöngéességet érintő hasonulások a magyarban.
3. Az időtartam a magyarban. Rövid és hosszú fonémák és hangok; az időtartam a magánhangzó- és mássalhangzó-rendszerben. Időtartamot érintő jelenségek: rövid- hosszú magánhangzó-váltakozások, gemináció és degemináció, pótlónyúlások.
4. A magyar magánhangzó-harmónia. Elöltségi és kerektségi harmónia. Semlegesség, átlát-szóság és antiharmónia. A kötőhangzók és a harmónia.
5. Asszimilációs jelenségek a magyarban. Képzési helyet érintő és teljes hasonulások.

Szakirodalom:

- Forró Orsolya 2018. *A magyar hangtan alapjai*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Pilis-csaba.
https://btk.ppke.hu/storage/tinymce/uploads/old/uploads/articles/4090/file/forroo_hangtan_rev1.pdf
- Markó Alexandra 2017. Hangtan. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest. 75–203. <https://www.szaktars.hu/osiris/view/tolcsvai-nagy-gabor-szerk-nyelvtan-a-magyar-nyelv-kezikonyvtara-2017/?pg=79&layout=s>
- Siptár Péter 2006. Hangtan. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 28–53.

II. Szókészlettan, szófajtan, alaktan

6. A szó fogalma. A szókészlet. Szóalkotási módok.
7. A szófaji felosztás szempontjai, problémái. A magyar nyelv szófaji rendszere.
8. Az egyes szófajok részletes bemutatása.
9. Az alaktan tárgya és kategóriái. Az alternáció fogalma. Tő- és toldaléktípusok.
10. A toldalékmorfémák osztályozása: jel, rag, képző – derivációs és inflexiós toldalékok.

Szakirodalom:

- Kenesei István 2006. Szófajok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 80–109.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.

- Ladányi Mária 2017. Alaktan. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Nyelvtan*. Osiris Kiadó. Budapest. 501–660. <https://www.szaktars.hu/osiris/view/tolcsvai-nagy-gabor-szerk-nyelvtan-a-magyar-nyelv-kezikonyvtara-2017/?pg=79&layout=s>
- M. Korchmáros Valéria 2021. *A magyar nyelv alaktana. Elméleti leírás gyakorlatokkal*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.

III. Mondattan

11. Szó szerkezetek: típusok és problémák. A szintagma fogalma, elhatárolása más szerkezetektől, a szintagmák típusai: alárendelő és mellérendelő szintagmák különbségei. A szintagmacsoportok. A mondatbeli szinteződés.
12. Az állítmány és az alany. Meghatározásuk, az állítmányi és alanyi szerepet betöltő tipikus szófajok. Csoportosításuk szerkezeti felépítés szempontjából (egyszerű, összetett, halmozott). Az alany fajtái.
13. A mondat fogalma, a mondatok osztályozása szerkezetük szerint és a mondatfajták.
14. Az alárendelő összetett mondat. Általános jellemzők. Az utalószó és a kötőszó. A mellékmondatok fajtái (típusok 1-1 példával). A sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok fajtái, tipikus kötőszavai.
15. A magyar mondat alapszerkezetének generatív nyelvészeti leírása. A topik-predikátum tagolás, a fókusz, a kvantor és a tagadás.

Szakirodalom:

- É. Kiss Katalin 2006. Mondattan. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 110–148.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Laczkó Krisztina 2001. Az alany és az állítmány viszonya: hozzárendelés vagy alárendelés? *Magyar Nyelvőr* 125: 407–418.

IV. Jelentés tan – szemantika és pragmatika

16. A jelentés leírásának különböző módjai: logikai, strukturális és kognitív szemantika.
17. A lexikológiai jelentés alosztályai a hangalak és a jelentés összefüggései alapján.
18. A jelentésváltozás okai és típusai.
19. Szemantika és pragmatika kapcsolata. A beszédaktus-elmélet. A beszédaktusok fajtái
20. A grice-i modell: együttműködési alapelv, társalgási maximák és implikaturák. Udvariasságelméletek

Szakirodalom:

- Austin, John L. 1962/1990. *Tetten ért szavak*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Grice, H. Paul 1975/2011. Társalgás és logika. In: uő: *Tanulmányok a szavak életéről*. Gondolat Kiadó. Budapest. 27–42.
- Kiefer Ferenc 2007. *Jelentéselmélet*. Corvina. Budapest.
- Kövecses Zoltán – Benczes Réka 2010. *Kognitív nyelvészet*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 2. fejezet. https://mersz.hu/dokumentum/kognitiv_nyelveszet_1/
- Németh T. Enikő 2006. Pragmatika. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 222–261.
- Pethő József é. n. *Jelentés tan*. Tankönyv a BA-képzés számára. Bölcsész Konzorcium. 1–8. fejezet. http://mnyelv.szte.hu/Nyelveszeti_linkek_files/Petho_Jelentestan.pdf
- Pusztai Ferenc 2018. Szójelentés-történet. In: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.): *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 271–283.

V. Nyelvtörténet

21. A nyelvtörténet általános kérdései. A szinkrónia és a diakrónia viszonya. Tendenciaszerű és analógiás változások. A magyar nyelv korszakai. A nyelvtörténet forrásai és felhasználásuk módszere. A nyelvemlékek interpretációja.
22. A magyar írásbeliség és a nyelvi egységesülés története. A nyelvemlékek típusai és nyelvi sajátosságai. A magyar hangjelölés és helyesírás általános fejlődése, egységesülése a köznyelvben. A nyelvváltozatok története és a köznyelv alakulása.
23. Hangváltozások az ősmagyar kortól máig. Az ősmagyar kor mássalhangzó- és magánhangzó-változásai. Az ómagyar és a középmagyar kor mássalhangzó- és magánhangzó-változásai.
24. A szóelemek története. A szóalakok elemezhetősége, a szóelemek és a szóalakok változásai. A szótövek hangtani-alaktani változása. A névszó- és igetőtípusok kiépülése és kapcsolatai a toldalékrendszer történetével. Az igeragozási paradigmák, az igeidők és az igeekötők történetének kapcsolódásai.
25. A magyar szókészlet eredetbeli rétegződése. Az alapnyelvi örökség. Az idegen eredetű szókészlet: jövevény-, nemzetközi és vándorszavak. A belső keletkezésű szavak: szóteremtés, szóképzés, összetétel; a tükörszavak. A magyar tulajdonnevek története. A szavak jelentéstörténete, a jelentésváltozások.

Szakirodalom:

- Benkő Loránd 1988. *A történeti nyelvtudomány alapjai*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Benkő Loránd 1993. A szinkrónia korlátai a történeti nyelvtudományban. In: Horváth Katalin – Ladányi Mária (szerk.): *Állapot és történet – szinkrónia és diakrónia – viszonya a nyelvben*. ELTE BTK Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. Budapest. 17–24.
- É. Kiss Katalin – Gerstner Károly – Hegedűs Attila 2013. *Fejezetek a magyar nyelv történetéből*. Egyetemi jegyzet. PPKE BTK. Piliscsaba.
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/gerstner_karoly-fejezetek_a_magyar nyelv_tortenetebol.pdf
- Gerstner Károly 2006. A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 437–480.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv_246/
- Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.) 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő – Pusztai Ferenc (szerk.) 2018. *A magyar nyelvtörténet kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Juhász Dezső 2016. Interpretációs szintek a nyelvemlékek olvasásában és értelmezésében. In: Benő Attila – T. Szabó Csilla (szerk.): *Az ember és a nyelv – Térben és időben. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 110. évfordulóján*. Erdélyi Múzeum Egyesület. Kolozsvár. 183–190.
https://real.mtak.hu/165188/1/JuhaszD_Nyelvi_interpretacios_szintek.pdf
- Szentgyörgyi Rudolf 2014. Az ómagyar múlt idők rendszereinek kiépülése. (Kijelentő mód). In: Havas Ferenc – Horváth Katalin – Kugler Nóra – Vladár Zsuzsa (szerk.): *Nyelvben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 258–267.
<https://real.mtak.hu/17184/1/069.%20Ómagyar%20múlt%20idők%20LadányiEml.pdf>

VI. Stilisztika

26. A stilisztika alapfogalmai (stílus, stilisztika, stíluseszköz, stílusérték, hatásszándék, stílushatás).

27. Az egyes nyelvi szinteken megjelenő stílusérték és stílushatás (hangstilisztika; szóalak és jelentés, archaizmusok és neologizmusok, szófajok, szóalkotásmódok; mondatszerkesztés, mondatfajták; frazémák).
28. Szóképek (metafora, megszemélyesítés, allegória, szimbólum, metonímia és szinekdoché, komplex képek, képzavar).
29. Alakzatok (átalakítási műveletek; hang-, mondat-, gondolatalakzatok, pragmatikai alakzatok).
30. Stílustipológia. Stílusréteg, stílustípus, stílusárnyalat.

Szakirodalom:

- Kemény Gábor 2002. *Bevezetés a nyelvi kép stilisztikájába*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Szathmári István (főszerk.) 2008. *Alakzatlexikon. A retorikai és stilisztikai alakzatok kézikönyve*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Szikszainé Nagy Irma 2007. *Magyar stilisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.

VII. Szövegtan

31. A szövegkutatás alapkérdései. A szövegszerűség ismérvei (szövegértékűség, szövegösszefüggés, mikro- és makroszerkezet).
32. Szövegsemantika (lineáris- és globális kohézió), szövegszintaxis (a konnexitás kifejezőeszközei), szövegpragmatika (fő elméleti források, a sikeres kommunikáció pragmatikai tényezői).
33. Elbeszéléseleméletek (történetsémák: fabula, szűzsé, forgatókönyv, keret, terv).
34. Szövegtípusok (a típusalkotás szempontjai, Szilágyi N. Sándor felosztása).
35. Az intertextualitás típusai. A multimediális szövegek jellemzői és típusai.

Szakirodalom:

- Tolcsvai Nagy Gábor 2006. Szövegtan. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 149–174.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__83/#magyarnyelv_s6.1
- Szikszainé Nagy Irma 1999. *Leíró magyar szövegtan*. Osiris Kiadó. Budapest.
<https://www.szaktars.hu/osiris/view/szikszaine-nagy-irma-leiro-magyar-szovegtan-osiris-tankonyvek-1999/?pg=6&layout=s>
- Kanyó Zoltán – Síklaki István (szerk.) 1988. *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből*. Tankönyvkiadó. Budapest. 297–428.

VIII. Nyelv és társadalom

36. Szociolingvisztikai alapfogalmak 1. Nyelvi változatosság, diglosszia és regionális köznyelviség. Nyelv, változat, dialektus, kód. A nyelv változatosságának rendszerezési problémái, a nyelv(használat) függőleges és vízszintes tagolása. Nyelvi változó, nyelvi attitűd, hiperkorrekció.
37. Szociolingvisztikai alapfogalmak 2. A nyelvi relativizmus (erős és gyenge változata). Kétnyelvűség és többnyelvűség. A lingua franca kérdése, pidgin és kreol változatok.
38. Nyelvi szocializáció és hátrányos helyzet. Szlang és sztenderd viszonya. A szlang szerepe a mai magyar nyelvhasználatban.
39. Nyelv és nyelvjárás. A nyelvjárás jelensége. Nyelvjárás alapfogalmak. A nyelvjárások és a köznyelv. A nyelvjárások szerepkörei. A nyelvjárások osztályozása. A nyelvjárás-szigetek.
40. A magyar nyelvjárások. A magyar nyelvjárások területi egységei. A magyar nyelvjárás régiók jellemző vonásai.

Szakirodalom:

- Adamikné Jászó Anna – Bódi Zoltán 2002. *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
<https://www.szaktars.hu/tinta/view/jaszo-anna-a-bodi-zoltan-szerk-szociolingvisztikai-szoveggyujtemeny-2002/?pg=0&layout=s>
- Bańcerowski Janusz 2006. A világ nyelvi, tudományos és kultúrképe mint a második valóság komponensei. *Magyar Nyelvőr* 130/2: 187–97.
<http://nyelvor.c3.hu/period/1302/130204.pdf>
- Borbély Anna 2006. Kétnyelvűség és többnyelvűség. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 595–627.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__345/
- Kis Tamás é. n. Alapismeretek a szlengről.
<http://mnytud.arts.unideb.hu/szleng/szleng.php>
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 2006. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 517–548.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__298/
- Kontra Miklós 2006. A magyarországi magyar nyelvhasználat variabilitásáról. In: Kiefer Ferenc (főszerk.): *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó. Budapest. 577–594.
https://mersz.hu/dokumentum/magyarnyelv__336/
- Labov, William 1988. A nyelvi változás és változatok. Egy kutatási program terepmunka-módszerei. *Szociológiai Figyelő* 1988/4: 22–48.
- Péntek János 1988. Nyelvi relativizmus. In: uő: *Teremtő nyelv*. Kriterion. Bukarest.
<http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/nyrelativizmus.pdf>
- Réger Zita 1990. *Utak a nyelvhez*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Sándor Klára 2000. Szociolingvisztikai alapismeretek. In: uő (szerk.): *Nyelv és hatalom, nyelvi jogok és oktatás*. „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza Kiadója. Csíkszereda. 9–58.
- Trudgill, Peter 1997. *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. JGYTF Kiadó. Szeged.
- Wardhaugh, Ronald 1995. *Szociolingvisztika*. Osiris Kiadó. Budapest.

PPKE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék

Budapest, 2026. március 10.